

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ RZYMSKO-KATOLICKI PARAFIALNY
p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa

2. Czas powstania

3/4 ćw. XIII w.,
1700 r., pocz. XVIII w.

3. Miejscowość

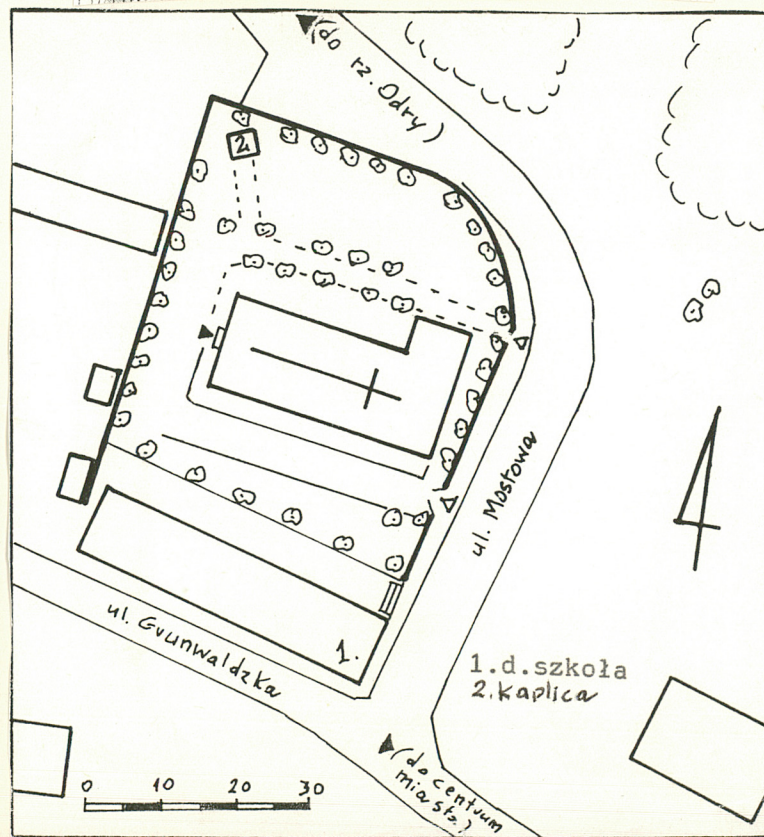
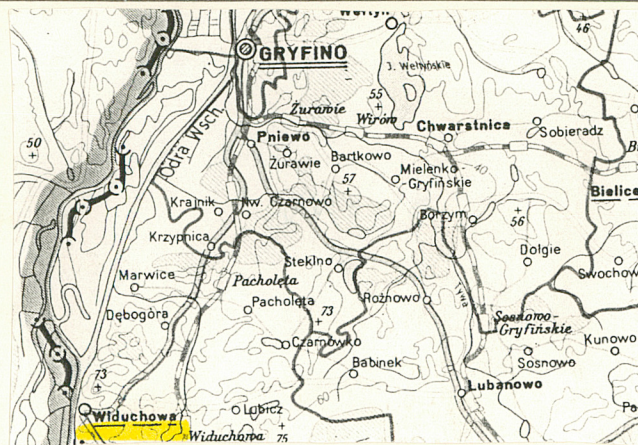
WIDUCHOWA

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

widok na kościół od pld-wschodu

widok na kościół od pln-wschodu

4. Adres ul. Mostowa 5
74-120 Widuchowa

nr hipoteczny

lub. ewid. gruntów 209

5. Przynależność administracyjna

województwo szczecińskie

pow. gryfiński
gmina Widuchowa

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Fiddichow (do 1945 r.)

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo szczecińskie

powiat Gryfino

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzym.-katolicka
p.w. Najśw. Serca Pana
Jezusa, ul. Mostowa 6
74-120 Widuchowa

9. Użytkownik i jego adres

j.w.

10. Rejestr zabytków

150 z dn. 01.08.1956

Nr data

Miejscowość Widuchowa jest wymieniana po raz pierwszy w dokumentach z 1159 r. (Burg Uiduchowe), 1168 r. (Viduchowa). W poł. XII w. był tu ważny gród książęcy, kontrolujący przeprawę przez Odrę. W 1347 r. książę Barnim III potwierdził wcześniej (przed 1283 r.?) nadane Widuchowej prawa miejskie. W późniejszych wiekach miejscowość otrzymywała wielokrotnie potwierdzenia praw miejskich od: książąt pomorskich, zakonu krzyżackiego, elektorów brandenburskich, Szwedów (XVII w.), królów pruskich. Kościół p.w. św. Mikołaja wzniesiono prawdopodobnie ok. 1280 r. (Kwilecki, Świechowski) ale też w literaturze powstanie kościoła jest datowane na 1240 r. (Kugler). Powstał jako budowla z granitowych kwadr, w regularnym układzie rzędownym, na rzucie prostokąta, z wieżą zachodnią o tej samej szerokości co nawa, z głównym granitowym portalem ostrołukowym od zachodu.

(c.d. na wklepce 1)

ORIENTACJA: miejscowość Widuchowa - siedziba gminy - leży 17 km na pld. od miasta Gryfino, nad wsch. brzegiem rz. Odry.

SYTUACJA: kościół parafialny usytuowany jest w pln. części miejscowości, przy ul. Mostowej (d. Predigerstrasse), okalającej działkę kościelną od pln. i wsch.. Od pld. - zach. granicę placu kościelnego zamyka budynek d. szkoły (ob. mieszkalny). Plac kościelny, o kształcie czworoboku, otoczony jest murem kamiennym. Na pld. ^{wsch.} odcinku muru znajduje się bramka z furtą oraz furta, flankowane ceglany filarami. Na zach. granicy działki rośnie szpaler lip, na pln. i wsch. - brzozy.

MATERIAŁ, TECHNIKA: mury korpusu nawy i zakrystii postawiono z granitowej kostki (dobra obróbka kamieniarska), w regularnym układzie rzędownym (22 rzędy od cokołu do gzymsu). Cokół z granitowej kostki, ukośnie sfazowany. Gzyms z cegły, trójuskokowy, otynkowany. Grubość ściany nawy: 140 cm (pld., pln., wsch.), 190 (zach.), 155 cm (ściana wewn. pomiędzy kruchtą podwieżową a nawą). Zewn. lico było pokryte płytkim tynkiem, wewn. ściany otynkowane na gładko, białe. Wieża wzniesiona w konstrukcji ryglowej, drewn., z 4-ma słupami (łącznie z narożnymi) w każdej ścianie, wypełnienie ceglane, pola otynkowane. Strop nad nawą drewn., belkowy, ze ślepym pułapem. Zakrystia była przesklepiona półkolebą kamienną, wymienioną na drewn. strop belkowy z podsufitką. Nad piwniczką pod zakrystią był strop odcinkowy na stalowych dźwigarach, zastąpiony stropem płaskim typu Kleina. Wieżba nad nawą drewn., krokwiowo-jętkowa (dwa poziomy jętek), z ukośną (leżącą) ścianką stolcową, ściągnięta pośrodku wiązarów wieszarami ze stalowych prętów. Nad zakrystią daszek konstrukcji krokwiowej. Pokrycie dachu nawy z blachy, pomalowane farbą olejną w kolorze ceglasmym. Na wieży i zakrystii pokrycie z blachy, niemalowane. Podłoga w nawie drewn., z desek. W kruchcie podwieżowej - wylewka cementowa. W zakrystii podłoga drewn., z desek. Schody na wieżę drewn., drabinia - ste. Do piwniczki pod zakrystią - zabiegowie, z cegły. Okna przesklepione łukowo, z gładką opaską z wyprawy tynkowej, z lekkim glifem zewn. i wewn.. Ramy drewn., stałe, szklenie nowe. Stolarka drzwiowa wymieniona po remoncie. Drzwi główne zach. 2-skrzydłowe z nadświetlem. Skrzydła ramowe, opierane listwami we wzór "jodełki".

RZUT: budowla na planie prostokąta, prezbiterium niewyodrębnione, zakończone (c.d. na wklepce nr 2)

14. Kubatura kościół - 3761 m ³ zakrystii - 74 m ³	15. Powierzchnia użytkowa kościół - 396 m ² zakrystii - 33 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne sakralne	17. Użytkowanie obecne sakralne
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.) Remont kościoła, rozpoczęty w 1980 r., nie jest zakończonym. W 1980 r. zakończono remont wieży - wzmocnienie ryglowej konstrukcji, wymiana pokrycia dachu (pierwotnie łupek) na blachę. 1991 r. - remont więźby i stropu oraz wymiana pokrycia dachu nad nawą. Wyremontowano i wzmocniono więźby, wymieniono deskowanie stropu, wymieniono pokrycie dachu - ceramicz. dachówkę karpiówkę, ułożoną w "koronkę" (XVIII-wieczną?) zastąpiono blachą, malowaną farbą olejną w kolorze ceglastym. 1985 r. - rozpoczęto remont zakrystii - wymieniono konstrukcję więźby, pokrycie dachu (z ceramicznego na blachę), założono strop drewn. belkowy w miejsce kamiennej półkoleby; wymieniono strop nad piwniczką pod zakrystią, z odcinkowego na stalowych dźwigarach, na płaskie, typu Kleina. Remontu zakrystii nie zakończono. Dokumentacja: inwentaryzacja architektoniczno-konstrukcyjna, projekt techniczny remontu wieży (1975) i remontu kościoła i zakrystii (1983 r.) - oprac. mgr inż. Lesław Spieszny, w zb. PSOZ Szczecin.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Ogólny stan techniczny poszczególnych elementów konstrukcyjnych kościoła jest dobry. Gotycka XIII-wieczna forma budowli została przekształcon ^{na} ^{no} skutek przebudowy w XVII w., kiedy to zmieniono kształty okien, nadając im łukowe przesklepienia. Podczas remontów kościoła i wieży w l. 80-tych naszego wieku, wymieniono pokrycie dachów wieży i korpusu nawowego (ob. blacha), co wpłynęło negatywnie na ogólny wygląd budowli.	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie			

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

- Akta Konsystorza Ewang., sygn.388:
wizytacje kościołów Synodu Banie 1670-1846, vol.I-IV
w tym: sprawy kościoła (w Widuchowej) i szkoły, matryku-
ła, budowa i remonty, montaż organów (1695-1803);
 - Rejencja Szczecińska, Wydz. Szk. i K., sygn.II/531
kościół w Widuchowej 1810-1886
- w Archiwum Państwowym w Szczecinie, ul.św.Wojciecha 1

23. Uwagi różne

Nr inw. dot. konser 382/PT-Reg.N/53.668-53.689

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

Bogusław Szerniewicz, maj 1997 r.

tekst imię, nazwisko, data, podpis

j.w.

plany, rysunki imię, nazwisko, data, podpis

j.w.

zdjęcia fotogr. BDZ Szczecin
BDZ Szczecin, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

22. Bibliografia

- Berghaus H., Landbuch des Herzogthums Stettin von Kamin und Hinterpommern, Th.II, Bd.III, Anklam-Berlin 1868, s. 187, 305-313
- Lemcke H., Die Bau- und Kunstdenkmaler des Regierungsbezirks Stettin, Hf.VI, Stettin 1902, s. 181-187
- Świechowski Z., Architektura granitowa Pomorza Zachodniego w XIII w., Poznań 1950, s. 98-99
- Schulz H., Pommersche Dorfkirchen ostlich der Oder, Verlag H.F.Beck.Herford 1963, s. -
- Łopuch W., Symbioza kamienia i cegły. Architektura kościelna Księstwa Pomorskiego w l.1278-1325, w:"Przegląd Zachod-nipomorski", Szczecin 1987, R.II(XXXI), s. -
- Widuchowa nad Odrą. Z dziejów dawnych i nowych, red. Rymar E., Widuchowa-Pyrzyce 1997 r., s.55-56 i in.

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

Wkładki nr 1 - 4

1. Miejscowość.....	WIDUCHOWA.....	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina.....	j.w.....	kościół parafialny p.w.Najśw.Serca Pana	c.d.pktu 12,
3. Województwo.....	szczęcińskie.....	Jezusa	

c.d.pktu 12:

Kościół w Widuchowej jest po raz pierwszy wzmiankowany (pośrednio) w dokumencie z 1303 r., gdy biskup Henryk (kamieński) ustalił dochody swego zastępcy, m.in. z kościołów ziemi widuchowskiej. Kościół (parafia)[?] w Widuchowej włączona została wówczas do archidiakonatu pyrzyckiego i pozostawała w nim do czasów reformacji, w XVI wieku. Z końca XV w. pochodzi pierwsza bezpośrednia wzmianka o kościele parafialnym w Widuchowej, określonej w aktach diecezji kamieńskiej jako wieś. W 1492 r., po rezygnacji proboszcza widuchowskiego Jana Landmana, na wniosek Jana hrabiego von Hohenstein (właściciela części Widuchowej), sprawującego patronat nad kościołem parafialnym w Widuchowej (do którego należała filia w Ognicy) otrzymał Jan Hasse. Po reformacji, pierwszym znanym duchownym ewangelickim był, wymieniany w 1564 r., Paweł Schulze. Później - Jakub Matthias (od 1568 r.). Z 1571 r. pochodzi pierwsza poreformacyjna inwentaryzacja stanu posiadania parafii, po wizytacji przeprowadzonej przez administrację państwowego kościoła ewangelickiego na Pomorzu (znana dzięki jej odtworzeniu w czasie kolejnej inwentaryzacji w 1704 r.). W wielkim pożarze w 1601 r. kościół uległ zniszczeniom. W następnych dziesięcioleciach (wojna 30-letnia, epidemie, pożary) doszło do upadku gospodarczego ziemi widuchowskiej. Ok. 1640 r. w Widuchowej mieszkało tylko 3-ch mieszczan (w Xv, XVI w. - ok. 500-et mieszczan). Kolejny pożar zniszczył znaczną część miast w 1696 r.. Od tego roku była prowadzona kronika kościelna, przez pastora Jana Stophasius'a (do 1726 r.). W 1704 r. sporządził on inwentaryzację majątku kościelnego. Kościół parafialny był wówczas pod patronatem właścicieli części Widuchowej - von Wuffenów. Inwentaryzacja objęła mury kościoła, chrzcielnicę, dzwony (z warsztatu szczecińskiego), mniejszy odlany przez Jana Henryka Schmidta z 1703 r., większy - z 1705 r., z gryfem pomorskim i herbem v.Wulffenów. Prawdopodobnie kościół ok.1700 r. był przebudowany i otrzymał nową wieżę, w konstrukcji ryglowej. W 1697 r. zbudowano szkołę ze stajnią i świaniarnią. Parafia w Widuchowej posiadała pola w okolicach Widuchowej i ogród chmielowy w obrębie miasta. W pocz.XVIII w. w kościele zbudowano boczne empory. W 1724 r. zbudowano nową wieżę koś-

Wkładkę założył:B.Szerniewicz, maj 1997 r.....
(imie, nazwisko, data)

(c.d.na odwrocie wkładki)

Miejsce przechowywania negatywów:BDZ-Szczecin.....

Wzór ODZ 1995 r.

c.d.pktu 12:

kościelną. Z końca XVIII w. pochodzi opis miasta (Brüggemenn), oparty na materiałach dostarczonych przez widuchowskiego pastora Burhardiego. Parafia należała do synodu Banie, patronem była rodzina właścicieli zamku widuchowskiego - v.Wulffenów. Parafia miała filię w Ognicy. Po przejęciu Widuchowej i parafii przez elektorów brandenburskich w 1725 r., kościół wyposażono w nowy ołtarz i ambonę. Na kolejny remont kościoła wskazuje data 1781 r., kiedy to wykonano remont wieży i jej zwieńczenia (latarni). Dowodem na to jest odkrycie, w 1856 r., przez pastora Kunowskiego, w puszcze wieńczącej latarnię, dokumentu z 5.07.1781 r., mówiącego m.in. o wielkich mrozach w maju 1781 r.. W 1828 r. i latach następnych, wykonano nowe wyposażenie kościoła. W tym roku cieśla ze Schwedt wybudował nowe empory, wtedy także zamieniono dawną kaplicę właścicieli zamku w Widuchowej (?), na zakrystię. Z właścicielami zamku w Widuchowej związane jest wyposażenie kościoła. Z zakrystii pochodziła m.in. chrzcielnica z XVI w., inna - drewniana - stała w wieży. Nieistniejąca, już od renowacji kościoła w 1856 r. inskrypcja, podawała, że ambonę zbudował "zdolny młynarczyk za 90 talarów". Ambona powstała po 1725 r. (por. wyżej). Podczas renowacji w 1856 r. (za pastora Kunowskiego) przebudowano zwieńczenie wieży, na którym umieszczono miejski barometr. Po wielkim pożarze w 1866 r. i kolejnej renowacji kościoła, odkryto na ścianie za ołtarzem cztery olejne obrazy, przedstawiające właścicieli zamku widuchowskiego i patronów parafii z XVI-XVII w.. W 2 poł.XIX w., w związku z rozwojem żeglugi na Odrze, Widuchowa przeżywa okres rozwoju. W 1939 r. liczyła 2595 mieszkańców. W czasie II wojny światowej, podczas ostrzału artyleryjskiego, po zajęciu miasta przez oddziały rosyjskie, spłonęła szkoła, plebania i uszkodzona została wieża kościelna. Kościół zamieniony został, przez Rosjan, na stajnię (wg Rymara). W architekturze świątyni wyraźnie widoczne są kolejne fazy budowy: mury nawy, zakrystii i dolnej partii wieży (do korony murów nawy) - postawione z granitowej kostki w regularnym układzie rzędownym, na ukośnie sfazowanym cokole granitowym oraz ostrołukowy, 3-uskokowy portal zachodni - pochodzące z 1-szego etapu XIII-wiecznej budowli wczesnogotyckiej; przekształcenie elewacji (przemurowanie okien i wejść gotyckich - poszerzenie, zamurowanie) po pożarach w XVII w.; wybudowanie nowej, górnej partii wieży, ryglowej, w formie barokowej (pocz.XVIII w. - ok.1700 r.). Po wojnie, w dniu 27 stycznia 1946 r. świątynia została poświęcona, jako kościół rzymsko-katolicki pw.Najświętszego Serca Pana Jezusa, podniesiony do siedziby parafii w 1951 r..

1. Miejscowość.....	WIDUCHOWA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	kościół parafialny p.w. Najśw.Serca	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)	c.d.pktu 13, rzut, materiały archiwalne
2. Gmina.....	Widuchowa		Pana Jezusa		
3. Województwo.....	szczecińskie				

c.d.pktu 13:

prosto. Wieża o szerokości nawy (nadbudowana w konstrukcji ryglowej); zakrystia płu., na wysokości prezbiterium, zbudowana na planie prostokąta o wym. 7,20x4,70 m. Obrys nawy i wieży: 31,10x 19,10 m.

BRYŁA: korpus nawowy przykryty stromym dachem dwuspadowym (nachylenie połaci ponad 50°), bez wyodrębnionego prezbiterium. Wieża zach., mająca szerokość nawy do poziomu ścian nawy; wyżej węższa ok.1/3 szerokości nawy, czworoboczna, przykryta barokowym daszkiem o esowatym kształcie połaci, zwieńczona latarnią, zakończoną dwustopniowym hełmem barokowym. Przy ścianie płu., przy prezbiterium, wybudowano zakrystię, przykrytą pulpitowym daszkiem.

ELEWACJE: zachodnia, z trójjuskokowym, granitowym portalem lekko ostrołukowym, w osi środkowej. Pod szczytem, w osi portalu - małe okno z odcinkowym nadprożem. Na ściętym szczycie postawiona jest ryglowa zach. ściana wieży. o otynkowanych polach, z odsłoniętymi 4-ma drewn. słupami na podwalinie. Elewacja płu. 2-osio-wa, przepruta 2-ma oknami przesklepionymi łukowo, z opaską z tynku. Przy wsch. krańcu elewacji - czworobocz-na zakrystia. Elewacja pld. 5-osio-wa, z nieregularnym rozstawem 3-ch okien łukowych i 2-ch otworów wejściow-ych, z łukowymi nadprożami. Elewacja wsch. zachowała XIII-wieczną kompozycję szczytu, zdobionego krzyżową blendą i 2-ma blendami ostrołukowymi, umieszczonymi pod ramionami krzyżowej blendy. Lico było pokryte płytkami tynkiem, zachowanym śladowo, ob. czytelny, odkryty watek granitowych ścian.

WNĘTRZE: świątynia jednonawowa, przykryta płaskimi stropem belkowym, bez wyodrębnionego prezbiterium, z zachodnią kruchtą podwieżową o szerokości nawy. Obecnie kruchtę zwięzono, wydzielając po obu jej stronach pomieszczenia gospodarcze i schody na wieżę i poddasze. Przy zach. ścianie nawy wybudowano emporę organową, wspartą na 4-ch rzędach ośmiobocznych drewn. słupów (w rzędzie po 3-y słupy). Balustrada empory pełna, zdobiona płycinami arkadkowymi. Ściany wewn. tynkowane, malowane w kolorze bieli.

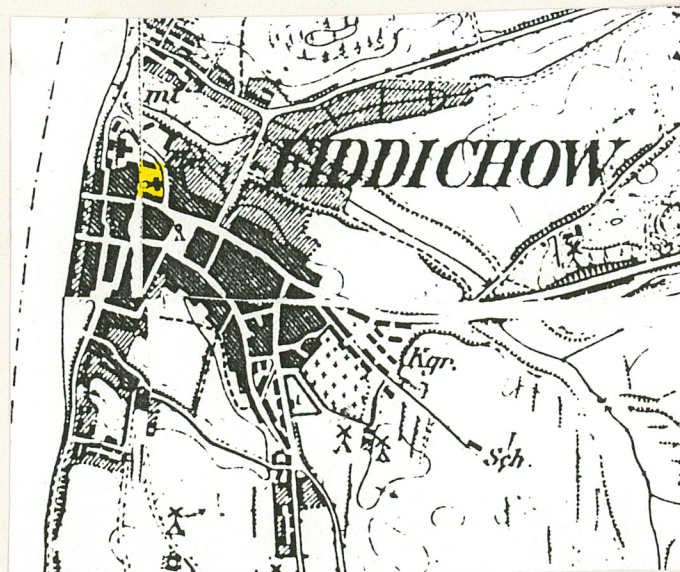
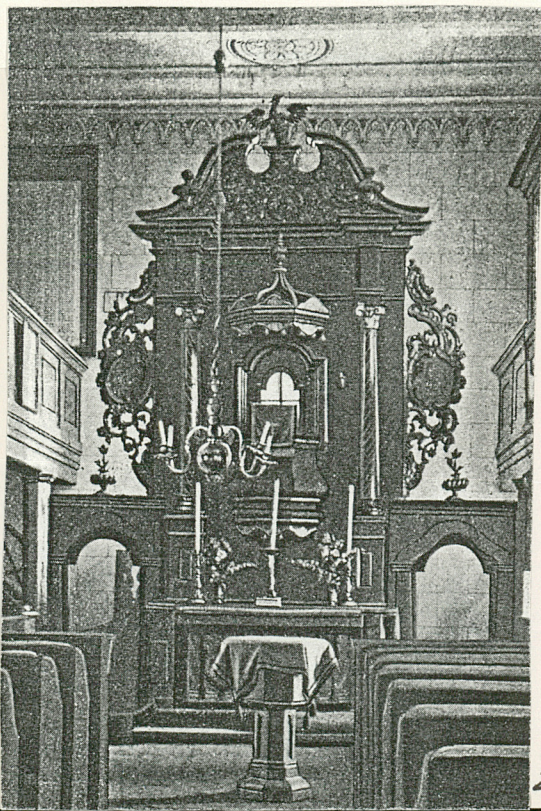
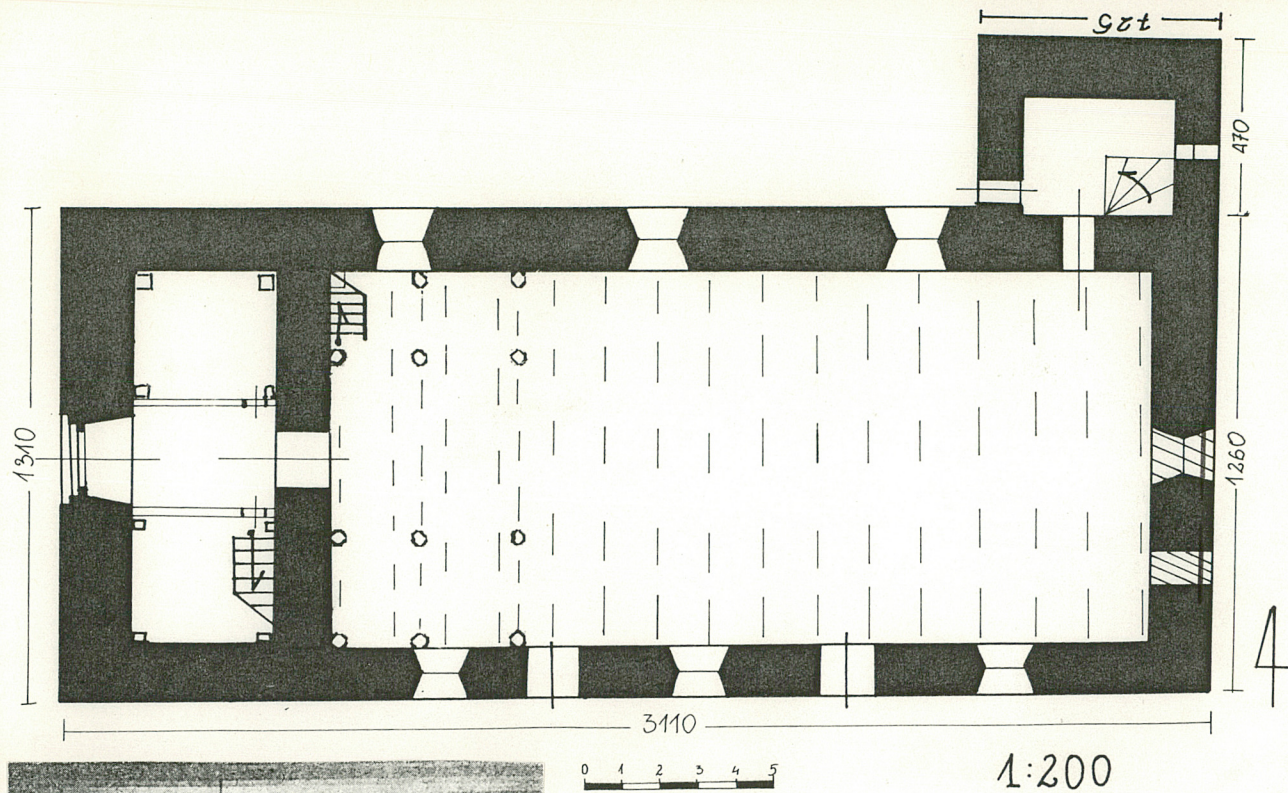
WYPOSAŻENIE: barokowy ołtarz (pierwotnie ambonowy, ob. bez ambony), dwa barokowe dzwony z 1703 r. i 1787 (na małej dzwonnicy przed kościołem).

INSTALACJE: elektryczna, odgromowa.

Wkładkę założył:

B.Szerniewicz, maj 1997 r. (nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów:BDZ-Szczecin.....

1. widok na kościół od płd-wsch. - stan sprzed 1902 r. (w: Lemcke...)
2. wnętrze - widok na prezbiterium - stan j.w.
3. mapa Widuchowej z k. XIX w.

3.

1. Miejscowość..... WIDUCHOWA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) Kościół parafialny pw.Najśw.Serca Pana Jezusa	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) zdjęcia
2. Gmina..... J.w.		
3. Województwo..... szczęcińskie		

- 1.widok na działkę kościelną od płd-wschodu
- 2.kościół - elewacja wschodnia
- 3.elewacja południowa
- 4.elewacja północna

Wkładkę założył: **B.Szerniewicz, maj 1997 r.**
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: **BDZ...Szczecin**

1.

2.

3.

4.

5.

1. fragm.elewacji płn. - widoczny sfazowany cokół
- 2.fragm.elewacji wsch. - widoczna inskrypcja z 1948v.
- 3.elewacja zachodnia
- 4.portal zachodni
- 5.cokół przy portalu zachodnim

1. Miejscowość WIDUCHOWA
 2. Gmina j.w.
 3. Województwo szczecińskie

4. Obiekt (nazwa jak w karcie)
 kościół parafialny pw. Najśw. Serca Pana
 Jezusa

5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)

zdjęcia

1.

2.

1. wieża - widok od pld-wsch. - widoczna różnica kształtu latarni w stosunku do stanu sprzed 1902 r.
2. dekoracja furty bramej w murze kościelnym
3. wnętrze - widok na prezbiterium
4. ołtarz

Wkładkę założył: B. Szerniewicz, maj 1997 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Szczecin

3.

4.

wnętrze - widok na empace

schody na empace